

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ ТИЗИМЛАРИ PLANNING AND CONTROL SYSTEMS

РЕЖА

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ НИМА?
WHAT IS PLANNING AND CONTROL?

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ЎРТАСИДАГИ ФАРҚ НИМА?
WHAT IS THE DIFFERENCE BETWEEN PLANNING AND CONTROL?

ТАЛАБ ВА ТАКЛИФ РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТГА ҚАНДАЙ ТАЪСИР
ҚИЛАДИ?

HOW DO SUPPLY AND DEMAND AFFECT PLANNING AND CONTROL?

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИ ҚАНДАЙ?
WHAT ARE THE ACTIVITIES OF PLANNING AND CONTROL?

**РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ НИМА?
WHAT IS PLANNING AND CONTROL?**

Режалаштириш ва назорат қилиш бозор талабларини мувофиқлаштиришга ҳаракат қиладиган фаолият билан боғлиқ бўлиб, операция ресурсларининг таъминлаш қобилиятидир. У талаб ва таклифнинг турли жиҳатларини бирлаштирадиган тизимлар, процедуралар ва қарорларни тақдим этади. Мисол учун, шифохонада мунтазам жарроҳлик қандай ташкил этилишини кўриб чиқинг. Бемор келиб касалхонага ётқизилганида, операцияни режалаштиришнинг катта қисми аллақачон амалга оширилган бўлади. Операция хонаси заҳирага қўйилган бўлади ва операция хонасида ишлайдиган шифокорлар ва ҳамширалар беморнинг аҳволига оид барча маълумотлар билан таъминланади. Операциядан олдинги ва операциядан кейинги тегишли парвариш ташкил этилади. Буларнинг барчаси шифохонанинг турли қисмларидаги ходимлар ва муассасаларни ўз ичига олади, уларнинг барчасига бир хил маълумот берилган ва уларнинг фаолияти мувофиқлаштирилган бўлиши керак. Бемор келганидан кўп ўтмай, унинг аҳволи кутилгандек эканлигига ишонч ҳосил қилиш учун текширилади (худди заводга келганида материал текширилади). Агар керак бўлса, қон ўзаро мослаштирилади ва заҳирага олинади ва ҳар қандай дори тайёр бўлади (худди барча турли материаллар заводда бирлаштирилади). Ҳар қандай сўнгги дақиқадаги ўзгаришлар маълум даражада қайта режалаштиришни талаб қилиши мумкин.

Мисол учун, агар беморда кутилмаган аломатлар пайдо бўлса, операциядан олдин кузатув зарур бўлиши мумкин. Бу нафақат беморнинг даволанишига таъсир қиладди, балки бошқа беморларнинг даволанишини ҳам қайта режалаштиришга тўғри келиши мумкин (худди заводда иш кечиктирилса, машиналар қайта режалаштиришга муҳтож бўлади). Ушбу режалаштириш, мувофиқлаштириш ва ташкил этиш бўйича барча тадбирлар шифохонани режалаштириш ва назорат қилиш билан боғлиқ.

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ЎРТАСИДАГИ ФАРҚ

Эътибор беринг, биз “режалаштириш ва назорат”ни биргаликда даволашни танладик. Бунинг сабаби шундаки, “режалаштириш” ва “назорат” ўртасидаги бўлиниш назарий жиҳатдан ҳам, амалда ҳам аниқ эмас. Бироқ, иккаласини фарқлашга ёрдам берадиган баъзи умумий хусусиятлар мавжуд.

Режалаштириш - бу келажакда қандайдир вақтда содир бўлиши керак бўлган нарсаларни расмийлаштириш. Аммо режа воқеа ҳақиқатда содир бўлишини кафолатламайди. Аксинча, бу ният баёноти. Режалар умидларга асосланган бўлса-да, уларни амалга ошириш жараёнида ҳамма вақт ҳам кутилгандек бўлавермайди. Мижозлар нимани хоҳлашлари ва қачон хоҳлашлари ҳақидаги фикрларини ўзгартирадилар. Етказиб берувчилар ҳар доим ҳам ўз вақтида этказиб бермаслиги мумкин, жараён технологияси муваффақиятсиз бўлиши мумкин ёки ходимлар касаллик туфайли йўқ бўлиши мумкин.

Назорат - бу турдаги ўзгаришларга дош бериш жараёни. Бу қисқа муддатда режаларни қайта кўриб чиқиш кераклигини аниқлаши мумкин. Бу, шунингдек, операцияни “йўлга” қайтариш учун операцияга “аралашув” қилиш кераклигини аниқлаши мумкин - масалан, тезкор этказиб бера оладиган янги етказиб берувчини топиш, технологик технологияни қайта ишга тушириш ёки ходимларни бошқа жойга кўчириш. йўқолганларни қоплаш учун операциянинг яна бир қисми. Назорат фаолияти режа асосидаги тахминлар тўғри келмаса ҳам, режада қўйилган мақсадларга эришишга имкон берадиган тузатишлар киритади.

Операцион режалаштириш - бу операцион жараёнларнинг самарали ва самарали бўлишини таъминлаш учун нима қилиш кераклигини тахмин қилиш - таклиф ҳар доим талабга жавоб беради. Операцион назорат операцияларнинг ушбу баҳога мос келишини таъминлашдан иборат ва агар улар мос келмаса, тузатишлар киритилиши мумкин. Режалаштириш ва назорат қилиш жараёнининг типик фаолиятига қуйидагилар киради:

Мақсадларни белгилаш - режаларингиз билан нимага ва қачон эришиш кераклигини билишингиз учун;

Вазифалар ва масъулиятни тақсимлаш - янги маҳсулот ва хизматга ким жалб қилиниши ва улар қандай иштирок этиши;

Режалаштириш - иш нақшлари, жараённи режалаштириш, талаб ва таклифни режалаштириш;

Ресурсларга бўлган эҳтиёжни баҳолаш - одамлар ва уларнинг малакаси, пул (бюджет), вақт, хом ашё, завод ва ускуналар, қувват.

Иш фаолиятини мониторинг қилиш ва баҳолаш - назорат фаолияти, чора-тадбирлар ва назорат усуллари ўз ичига олган назорат қисми.

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ ОПЕРАЦИОН БЛОКНИНГ МУВАФФАҚИЯТИ УЧУН МУҲИМ ТАРКИБИЙ ҚИСМДИР. ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ ҚУЙИДАГИЛАРДАН ИБОРАТ:

БУ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ҚУВВАТЛАРИДАН ОПТИМАЛ ФОЙДАЛАНИШНИ ТАЪМИНЛАЙДИ, БУ ЭСА МАШИНА ЭЛЕМЕНТЛАРИНИ ТЎҒРИ РЕЖАЛАШТИРИШ ОРҚАЛИ БЎШ ТУРИШ ВА ОРТИҚЧА ФОЙДАЛАНИШНИ КАМАЙТИРАДИ;

БУ ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ ДАРАЖАСИ ҲАР ДОИМ ОПТИМАЛ ДАРАЖАДА САҚЛАНИШНИ ТАЪМИНЛАЙДИ, ЯЪНИ ОРТИҚЧА ЁКИ КАМ ЗАХИРАЛАР МАВЖУД ЭМАС;

ШУНИНГДЕК, У ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВАҚТИНИ ОПТИМАЛ ДАРАЖАДА УШЛАБ ТУРИШНИ ТАЪМИНЛАЙДИ ВА ШУ БИЛАН АЙЛАНМА ВАҚТИНИ ОШИРАДИ;

ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ БАРЧА ЖИҲАТЛАРИНИ ЭЪТИБОРСИЗ ҚОЛДИРГАНЛИГИ САБАБЛИ, ЯКУНИЙ МАҲСУЛОТ СИФАТИ ДОИМО САҚЛАНИБ ҚОЛАДИ.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВАҚТИДА ХОМ АШЁ, АСБОБ-УСКУНАЛАР ВА БОШҚАЛАРНИНГ ТЎҒРИ МИҚДОРИ ВА СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ УЧУН.

ИМКОНИАТЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ҲАР ДОИМ ПРОГНОЗ ТАЛАБИГА МОС КЕЛИШИНИ ТАЪМИНЛАШ.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

Ишлаб чиқаришни режалаштириш - бу ишлаб чиқаришни режалаштириш ва назорат қилишнинг бир қисми бўлиб, унда нима ишлаб чиқариш, қачон ишлаб чиқариш, қанча ишлаб чиқариш ва ҳоказолар ҳақидаги асосий тушунчалар билан шуғулланади. У умумий ишлаб чиқаришни режалаштиришга узоқ муддатли нуқтаи назардан қарашни ўз ичига олади. Шундай қилиб, ишлаб чиқаришни режалаштиришнинг мақсадлари қуйидагилардан иборат:

**ЯХШИ ЎЙЛАНГАН ИШЛАБ
ЧИҚАРИШНИ
РЕЖАЛАШТИРИШ УМУМИЙ
ИШЛАБ ЧИҚАРИШ
ЖАРАЁНИНИ ҚУЙИДАГИ
ИМТИЁЗЛАР БИЛАН
ТАРТИБГА СОЛИШНИ
ТАЪМИНЛАЙДИ:**

ташкилот маҳсулотни ўз вақтида ва мунтазам равишда етказиб бериши мумкин;

Хом ашёга бўлган эҳтиёж тўғрисида этказиб берувчига олдиндан хабар берилади;

Бу инвентарга инвестицияларни камайтиради;

Бу самарадорликни ошириш орқали умумий ишлаб чиқариш харажатларини камайтиради.

Ишлаб чиқаришни режсалаштириш иккита асосий стратегиянинг маҳсулотни режсалаштириш ва жараённи режсалаштириш билан шугулланади. Ишлаб чиқаришни режсалаштириш уч хил вақтга боғлиқ даражада амалга оширилади, яъни объектни режсалаштириш, капитал қўйиш, жойлаштириш режсалаштириш ва бошқалар билан боғлиқ узоқ муддатли режсалаштириш; ўрта муддатли режсалаштириш талабни прогнозлаш ва қувватни режсалаштириш билан шугулланади ва ниҳоят кундалик операциялар билан боғлиқ қисқа муддатли режсалаштириш.

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯНИ БОШҚАРИШНИ ТАРТИБГА СОЛИШ;

**ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАННАРХИНИ ТЕЖАШНИ ТАЪМИНЛАШ, НАТИЖАДА
НАТИЖАНИ ЯХШИЛАШ;**

**РЕСУРСЛАРДАН ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИДАН
ОПТИМАЛ ФОЙДАЛАНИШ.**

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ НАЗОРАТИ

Ишлаб чиқариш назорати ишлаб чиқаришни режалаштиришнинг умумий мақсадларига эришиш учун ишлаб чиқариш тизимидан оптимал ишлашга эришиш учун турли хил назорат усулларида фойдаланишга қарайди. Шундай қилиб, ишлаб чиқариш назоратининг мақсадлари қуйидагилардан иборат:

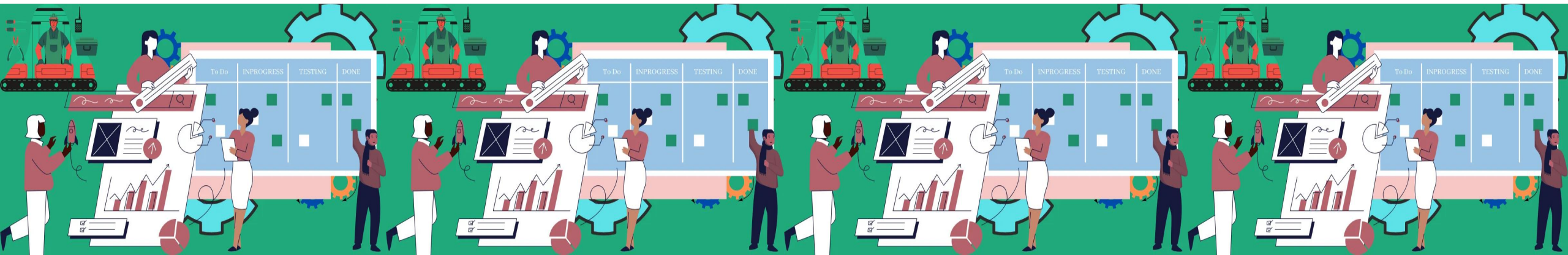
КУЧЛИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ НАЗОРАТИНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ ҚУЙИДАГИЛАРДАН ИБОРАТ:

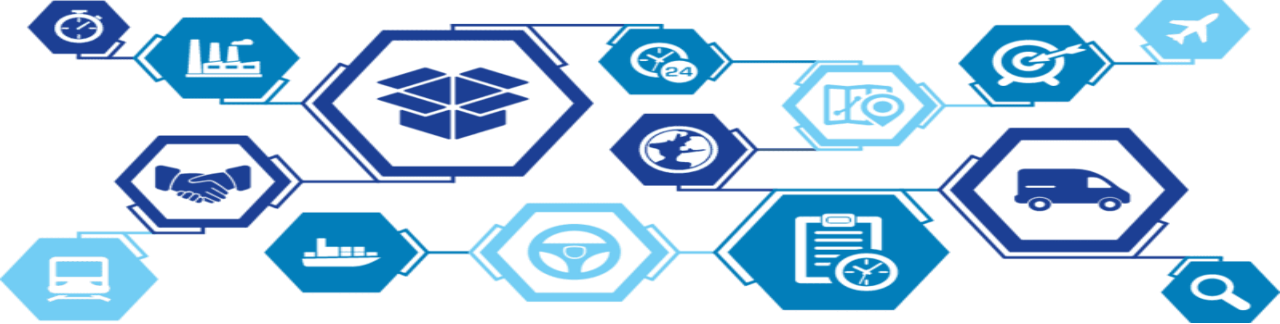
БАРЧА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ
УЗЛУКСИЗ КЕТИШИНИ ТАЪМИНЛАШ;

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖАДВАЛЛАРИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ;

РЕСУРСЛАРНИНГ ИСРОФ ҚИЛИНИШИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ;

У ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ҲАЁТИ ДАВОМИДА СИФАТ СТАНДАРТИНИ САҚЛАБ ҚОЛАДИ.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ НАЗОРАТИ БУТУН ТАШКИЛОТДА БИР ХИЛ БЎЛИШИ МУМКИН ЭМАС. ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ ҚУЙИДАГИ ОМИЛЛАРГА БОҒЛИҚ:

ОПЕРАЦИОН ТАБИАТИ;

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАБИАТИ (ИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН, ХИЗМАТГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ВА БОШҚАЛАР);

ОПЕРАЦИЯ ҲАЖМИ.

Ишлаб чиқаришни режаслаштириши ва назорат қилиши миждозларнинг мамнунлиги ва ташкилотнинг умумий муваффақияти учун жуда муҳимдир.

**РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ЎРТАСИДАГИ ФАРҚ
НИМА?**

**WHAT IS THE DIFFERENCE BETWEEN PLANNING
AND CONTROL?**

УЗОҚ, ЎРТА ВА ҚИСҚА МУДДАТЛИ РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ

Режалаштириш ва назорат қилиш фаолиятининг табиати вақт ўтиши билан ўзгаради. Узоқ муддатда операциялар бўйича менежерлар нима қилишни ният қилишлари, қандай ресурсларга мухтожлиги ва қандай мақсадларга эришишни умид қилишлари ҳақида режалар тузадилар. Назорат қилишдан кўра режалаштиришга урғу берилади, чунки назорат қилиш жуда кам. Улар жами кўринишда тасвирланган эҳтимолий талаб прогнозларидан фойдаланадилар. Масалан, шифохона ўша 2000 беморнинг шахсий эҳтиёжларини батафсил кўриб чиқмасдан туриб, “2000 бемор” учун режалар тузади. Худди шундай, шифохонада 100 та ҳамшира ва 20 шифокор бўлишини режалаштириши мумкин, аммо яна ходимларнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида қарор қабул қилмасдан. Операцион менежерлар асосан ҳажм ва молиявий мақсадларга эътибор қаратадилар. Ўрта муддатли режалаштириш ва назорат қилиш батафсилроқ. Операция қисман тақсимланган ҳолда қондириши керак бўлган умумий талабни баҳолаш учун олдинга қарайди. Бу вақтга келиб, масалан, шифохона ҳар хил турдаги талабларни фарқлаши керак.

Бахтсиз ҳодиса ва фавқулодда вазиятлар сифатида келган беморларнинг сонини мунтазам операцияларни талаб қиладиган беморлардан фарқлаш керак бўлади. Худди шундай, ходимларнинг турли тоифалари ва ҳар бир тоифадаги ходимларнинг кенг даражалари аниқланади. Худди муҳим бўлганидек, режалардан биров четга чиқишга имкон берувчи кутилмаган ҳолатлар ҳам ўрнатади. Ушбу кутилмаган ҳолатлар “захира” манбалари ролини ўйнайди ва қисқа муддатда режалаштириш ва назоратни осонлаштиради.

Қисқа муддатли режсалаштириш ва назорат қилишда кўплаб ресурслар ўрнатилган бўлади ва катта ўзгаришлар қилиш қийин бўлади. Бироқ, агар нарсалар режсалаштирилмаган бўлса, қисқа муддатли аралашувлар мумкин. Бу вақтга келиб, талаб бутунлай ажратилган асосда баҳоланади, барча турдаги жарроҳлик муолажалар индивидуал фаолият сифатида кўриб чиқилади. Энг муҳими, индивидуал беморларнинг исмлари ва уларни даволаш учун ажратилган вақт оралиғи бўйича аниқланган бўлади. Қисқа муддатли аралашувлар ва режага ўзгартиришлар киритишда операцион менежерлар ўз фаолиятининг сифати, тезлиги, ишончлилиги, мослашувчанлиги ва харажатларини динамик равишда динамик равишда мувозанатлашга ҳаракат қиладилар. Уларнинг қисқа муддатли режсалаштириш ва назорат қарорларининг ушбу барча мақсадларга таъсирини батафсил ҳисоб-китобларни амалга ошириш учун вақтлари бўлиши даргумон, аммо устуворликлар ҳақида умумий тушунча уларнинг қарорларини қабул қилиш учун асос бўлади. 10.1-расмда режсалаштириш ва назорат қилишнинг назорат аспекти воқеа санасига яқинроқ аҳамияти қандай ошиши кўрсатилган.

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШДА ҲАЖМ-ХИЛМА-ХИЛЛИК ТАЪСИРИ

Биз илгари аниқлаганимиздек, операциянинг ҳажми ва хилма-хиллиги унинг режалаштириш ва назорат фаолиятига таъсир қилади. Нисбатан кам ҳажмда турли хил хизматлар ёки маҳсулотларни ишлаб чиқарадиган операциялар турли талабларга эга бўлган мижозларга эга бўлади ва стандартлаштирилган хизматлар ёки маҳсулотларни юқори ҳажмда яратадиган операциялардан фарқли жараёнлардан фойдаланади (10.1-жадвалга қаранг).

Режалаштириш ёки назоратнинг аҳамияти

Ойлар/йиллар

ВАҚТ ГОРИЗОНТИ
Кунлар/хафталар/ойлар

Соат/кун

РЕЖАЛАШТИРИШ

НАЗОРАТ

Узоқ муддатли режалаштириш ва назорат қилиш

Умумий талаб прогнозларидан фойдаланади
Ресурсларни умумлаштирилган шаклда аниқлайди
Мақсадлар асосан молиявий жиҳатдан қўйилади

Ўрта муддатли режалаштириш ва назорат қилиш

Қисман ажратилган талаб прогнозларидан фойдаланади
Ресурслар ва кутилмаган вазиятларни аниқлайди
Ҳам молиявий, ҳам операцион нуқтаи назардан белгиланган мақсадлар

Қисқа муддатли режалаштириш ва назорат қилиш

Тўлиқ ажратилган прогнозлардан ёки ҳақиқий талабдан фойдаланади
Режалардан четланишларни тўғирлаш учун ресурсларга аралашувни амалга оширади
Операцион мақсадларни махсус қўриб чиқиш

10.1-РАСМ. РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИ ЎРТАСИДАГИ МУВОЗАНАТ УЗОҚ, ЎРТА ВА ҚИСҚА МУДДАТЛАРДА ЎЗГАРАДИ. [6]

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШДА ҲАЖМ-ХИЛМА-ХИЛЛИК ТАЪСИРИ

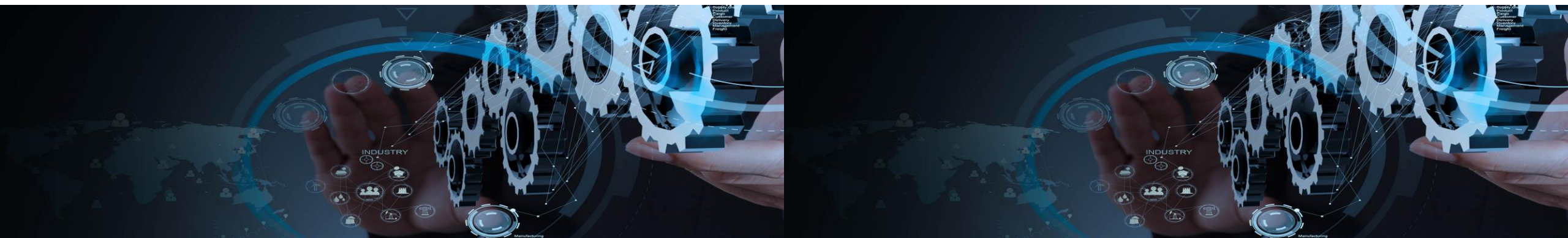
Овоз баландлиги	Турли хиллик	Мижознинг сезгирлиги	Режалаштириш горизонти	Асосий режалаштириш қарори	Назорат қарорлари	Мустаҳкамлик
Паст	Юқори	Секин	Қисқа	Вақт	Батафсил	Юқори
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Юқори	Паст	Тез	Узоқ	Овоз баландлиги	Бирлаштирилган	Паст

Икки қарама-қарши операцияни олинг - меъморлар амалиёти ва электр таъминоти. Архитекторларнинг мослаштирилган хизматларининг юқори хилма-хиллиги, улар миждозлар сўраганидан олдин дизайнларни ишлаб чиқа олмаслигини англатади. Шу сабабли, ўз хизматларини миждозларга этказиб бериш вақти нисбатан секин бўлади. Миждозлар буни тушунишади, лекин уларнинг эҳтиёжлари бўйича кенг кўламли маслаҳат олишни кутишади. Ҳар бир ишнинг тафсилотлари ва талаблари фақат ҳар бир алоҳида бино миждознинг талабларига мувофиқ ишлаб чиқилганлиги сабабли пайдо бўлади, шунинг учун режалаштириш нисбатан қисқа муддатли асосда амалга оширилади. Режалаштириш жараёнида қабул қилинадиган индивидуал қарорлар, одатда, тадбирлар ва воқеалар вақтига тегишли бўлади - масалан, лойиҳа қачон топширилиши керак, қачон қурилиш бошланиши керак, қачон ҳар бир индивидуал меъмор лойиҳа устида ишлаш керак бўлади. Назорат қарорлари ҳам нисбатан батафсил даражада бўлади. Дизайннинг бир қисмини тузатишдаги кичик кечикиш ишнинг бошқа кўплаб қисмларига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин.

Архитектор учун режалаштириш ва назорат мутлақо одатий масала бўлиши мумкин эмас; лойиҳаларни индивидуал асосда бошқариш керак. Бироқ, операциянинг мустаҳкамлиги (яъни, агар операциянинг бир қисми муваффақиятсиз бўлса, унинг жиддий бузилишларга заифлиги) нисбатан юқори бўлади. Агар меъмор ишнинг бир қисмини олдинга силжитишга халақит берса, бошқа кўп нарсаларни ҳал қилиш керак.

Бошқа томондан, электр таъминоти жуда бошқача. Ҳажми юқори, ишлаб чиқариши узлуксиз, хилма-хиллик мавжуд эмас. Миждозлар ҳар сафар қурилмани розеткага улаганларида, дарҳол “этказиб бериши”ни кутишади. Электр энергиясини ишлаб чиқаришида режаслаштириши уфқи жуда узоқ бўлиши мумкин. Электр станцияларининг қуввати бўйича асосий қарорлар йиллар олдин қабул қилинади. Ҳатто одатдаги кун давомида талабнинг ўзгаришини олдиндан прогноз қилиши мумкин. Оммабон теледастурлар дақиқама-дақиқа талабга таъсир қилиши мумкин ва улар ҳафталар ёки ойлар олдин режаслаштирилган. Талабга ҳам таъсир қиладиган об-ҳаво янада ноаниқ, аммо маълум даражада прогноз қилиши мумкин. Электр таъминоти корхонаси томонидан қабул қилинган индивидуал режаслаштириши қарорлари вақтга эмас, балки ишлаб чиқариши ҳажмига боғлиқ. Назорат қарорлари ишлаб чиқарилган электр энергиясининг умумий киловатлари каби ишлаб чиқаришининг умумий кўрсаткичларига тааллуқлидир, чунки маҳсулот кўпроқ ёки камроқ бир хилдир. Бироқ, операциянинг мустаҳкамлиги жуда паст, чунки агар генератор ишламай қолса, операциянинг ушбу қисмидан электр энергиясини этказиб бериши қобилияти ҳам муваффақияциз бўлади.

**ТАЛАБ ВА ТАКЛИФ РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТГА
ҚАНДАЙ ТАЪСИР ҚИЛАДИ?
HOW DO SUPPLY AND DEMAND AFFECT PLANNING AND
CONTROL?**

Агар режсалаштириши ва назорат талабни таклиф билан мувофиқлаштириши жсараёни бўлса, у ҳолда операцияни режсалаштириши ва назорат қилиши бўйича қабул қилинадиган қарорларнинг табиати талаб ва таклифнинг хусусиятига боғлиқ бўлади. Ушбу бўлимда биз талаб ва таклифдаги баъзи фарқларни кўриб чиқамиз, бу эса менежерларнинг ўз фаолиятини режсалаштириши ва назорат қилиши усулларига таъсир қилиши мумкин.

ОПЕРАЦИЯЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

Режалаштириш ҳам вақтни тақсимлаш, ҳам зарур миқдорда ишлаб чиқариш учун ресурсларни тақсимлаш билан боғлиқ. Операцияларни режалаштириш қисқа муддатли режалаштиришнинг бир қисми сифатида амалга оширилади.

Операцияни режалаштиришнинг юқори даражадаги мақсади - ташкилот ичида вақт ва чекланган ресурслардан фойдаланиш ўртасидаги мувозанатни топиш учун меҳнат ва жиҳозларни тақсимлашнинг энг яхши усулини танлаш.

Замонавий рақобат ва глобал бозор даврида ўз вақтида (Just In Time) ва тежамкор ишлаб чиқариш тушунчаларига аҳамият берилади. Бу операцияни режалаштиришнинг муҳимлигига олиб келди. Операцияларни режалаштириш учта муҳим вазифани бажаради:

```
graph TD; A[ОПЕРАЦИЯЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ] --> B[РЕСУРСЛАРНИ ТАҚСИМЛАШ]; A --> C[ИШЧИЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ]; A --> D[ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УСКУНАЛАРИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ];
```

РЕСУРСЛАРНИ ТАҚСИМЛАШ

ИШЧИЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

**ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УСКУНАЛАРИНИ
РЕЖАЛАШТИРИШ**

Операцияларни режалаштириш ишлаб чиқариш фаолияти бошланишидан олдин тегишли машиналарда ишни тақсимлашни таъминлаш орқали тўғри иш оқимини ўрнатишни таъминлайди. Жадвал - бу ташкилотга пул оқимини режалаштиришда ёрдам берадиган ишларнинг кетма-кетлигини, вақт ва ресурсларни тақсимлаш миқдорини таъкидлайдиган ишлаб чиқариш жадвалидир. Шундай қилиб, ишлаб чиқаришни режалаштиришнинг учта асосий мақсади мавжуд:

ЕТКАЗИБ БЕРИШ САНАСИ МУҲИМЛИГИ ВА ТУГАТИШДАГИ
КЕЧИКИШЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ;

МАШИНАЛАРДА ИШЛАШ ВАҚТИНИ ҚИСҚАРТИРИШ;

ИШ МАРКАЗЛАРИДАН ТЎҒРИ ФОЙДАЛАНИШ.

ОПЕРАЦИЯНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ҚУЙИДАГИ ПРИНЦИПЛАРГА АСОСЛАНАДИ:

доимий иш жадвалини таъминланг;

ишнинг охиригача яқунланиши;

тўсиқни олиб ташланг;

ишчи кучининг малакалари тўплами;

тузатиш учун фикр-мулоҳазаларга ишонч ҳосил қилинг;

маҳсулот ва жараённи такомиллаштириш;

режалаштириш имкониятларни режалаштиришда қийинчиликларни камайтиришга ёрдам беради;

режалаштириш белгиланган муддатга қараб буюртма ишлаб чиқаришни тартибга солишга ёрдам беради;

режалаштириш турли хил ишларни кетма-кетликда бажаришга ёрдам беради;

**РЕЖАЛАШТИРИШ
ИККИ ЁНДАШУВ
БИЛАН АМАЛГА
ОШИРИЛАДИ ВА
УЛАР
ҚУЙИДАГИЛАР:**

Олдинга режалаштириш - бу режалаштириш тури бўлиб, унда режалаштирувчи буюртма олинган санани барча тадбирларни олдинга режалаштириш учун бошланғич нуқта деб ҳисоблайди.

Орқага режалаштириш - бу режалаштириш тури бўлиб, унда режалаштирувчи буюртмани етказиб бериш санасини бошланғич нуқта деб ҳисоблайди ва барча тадбирларни орқага қараб режалаштиришни амалга оширади.

ТАЛАБ ВА ТАКЛИФДАГИ НОАНИҚЛИК

Ноаниқлик режалаштириш ва назорат қилишда муҳим аҳамиятга эга, чунки бу уни янада қийинлаштиради. Баъзан операцияга кириш маълумотларини этказиб бериш ноаниқ бўлиши мумкин. Масалан, маҳаллий қишлоқ карнаваллари камдан-кам ҳолларда режалаштириш учун ишлайди. Воқеалар кутилганидан кўпроқ вақт олади, дастурда режалаштирилган баъзи ҳаракатлар йўлда кечиктирилиши мумкин ва баъзи трейдерлар ҳатто келмаслиги мумкин. Бошқа операцияларда таъминот нисбатан прогноз қилинади ва назорат қилиш зарурати минималдир. Мисол учун, кабел телевидениеси хизматлари абонентларнинг уйларига жадвал бўйича дастурларни тақдим этади. Дастур режасини ўзгартириш камдан-кам учрайди. Худди шундай талаб ҳам олдиндан айтиб бўлмайдиган бўлиши мумкин. Савдо маркази ичидаги тез овқатланиш шохобчаси қанча одам келиши, қачон келиши ва нима буюртма беришини билмайди. Тушлик ва чой вақти давомида талабнинг ортиши каби баъзи бир нақшларни башорат қилиш мумкин бўлиши мумкин, аммо тўсатдан ёмғир бўрони уй ичидаги харидорларни марказга олиб кириши, жуда қисқа муддатда талабни сезиларли даражада ва олдиндан айтиб бўлмайдиган даражада ошириши мумкин.

Аксинча, талаб янада башоратли бўлиши мумкин. Масалан, мактабда дарслар белгиланиб, давр ёки семестр бошланганидан кейин ўқитувчи синфда нечта ўқувчи борлигини билади. Талаб ва таклиф ноаниқлиги режалаштириш ва назорат қилишни қийинлаштиради, лекин талаб ва таклиф ноаниқлигининг комбинацияси айниқса қийин.

ИШ ЖОЙИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

Иш жойини режалаштириш чекланган ресурслардан тўғри фойдаланишни ва турли иш марказларида устуворликларнинг иш тартибини таъминлаш орқали оптимал маҳсулдорликни таъминлайди. Ишчи кучи назорати машиналар, хом ашё ва ишчи кучидан максимал натижага эришишни таъминлайди. Ишлаб чиқариш билан боғлиқ барча маълумотлар хом ашёдан умумий самарадорлик ва оптимал фойдаланишга эришиш учун кириш-чиқиш назоратини ўрнатиш учун қайд этилади.

ХОДИМЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШНИНГ АСОСИЙ МАҚСАДЛАРИ ҚУЙИДАГИЛАРДАН ИБОРАТ:

- Турли хил иш буюртмаларининг устуворликлари
- Жараён миқдори билан боғлиқ маълумотларни ёзиб олинг
- Бошқарув панелига иш жойидаги буюртмалар ҳолатини таъминлаш
- Имкониятларни назорат қилиш учун чиқиш маълумотларини ёзиб олинг
- Самарадорлик ва маҳсулдорликни ўлчашни таъминлаш

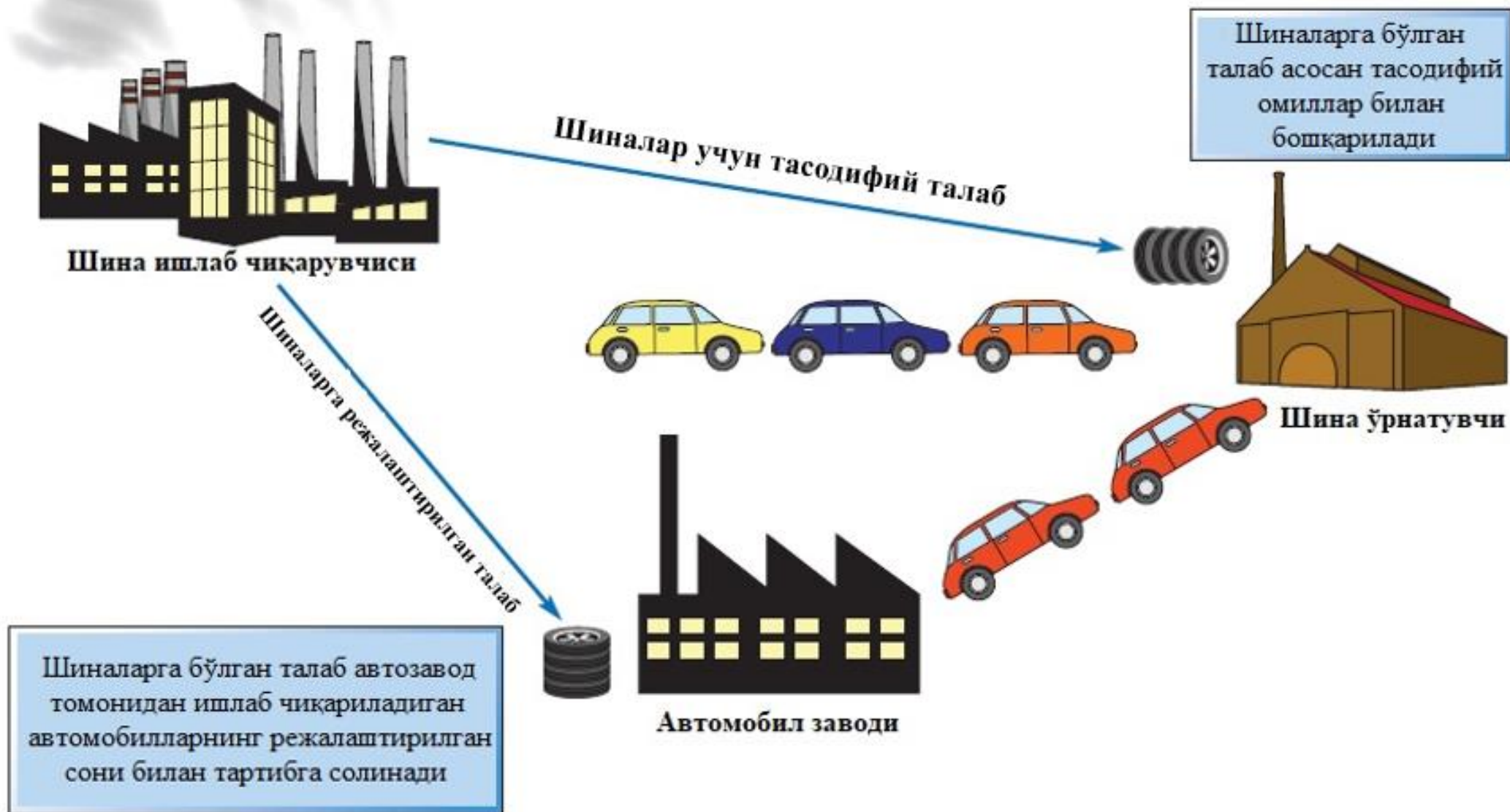
Шунинг учун операцияларни режалаштириш ва иш жойини режалаштириш ташкилот муваффақиятида ҳал қилувчи рол ўйнайди.

БОҒЛИҚ ВА МУСТАҚИЛ ТАЛАБ

Баъзи операциялар талабни нисбатан аниқлик билан башорат қилиши мумкин, чунки уларнинг хизматлари ёки маҳсулотларига бўлган талаб маълум бўлган бошқа омилларга боғлиқ. Бу қарам талаб сифатида танилган. Масалан, автомобил заводида шиналарга бўлган талаб мутлақо тасодифий эмас. Талабни прогнозлаш жараёни нисбатан содда. Бу автомобил заводида ишлаб чиқариш жадвалларини ўрганиш ва шиналарга бўлган талабни улардан иборат бўлади. Агар маълум бир кунда 600 та автомобил ишлаб чиқарилиши керак бўлса, у ҳолда автомобил заводи томонидан 3000 та шина талаб қилинишини ҳисоблаш осон (ҳар бир машинада бешта шина бор) - талаб маълум бўлган омилга боғлиқ бўлади. ишлаб чиқарилган. Шу сабабли, шиналар шиналар ишлаб чиқарувчисидан заводдан шиналарга бўлган талаб билан чамбарчас боғлиқ бўлган етказиб бериш жадвалига буюртма бериш мумкин (10.2-расмда бўлгани каби).

Дарҳақиқат, автомобил заводининг ҳар бир қисмига бўлган талаб тайёр автомобилларни йиғиш жадвалидан келиб чиқади. Бошқа операциялар улар тақдим этаётган хизмат ёки маҳсулотнинг табиати туфайли талабга боғлиқ ҳолда ишлайди. Мисол учун, буюртмачи тикувчи мато сотиб олмайди ва ҳар хил ўлчамдаги кўйлақлар тайёрламайди, агар кимдир келиб, сотиб олишни хоҳласа.

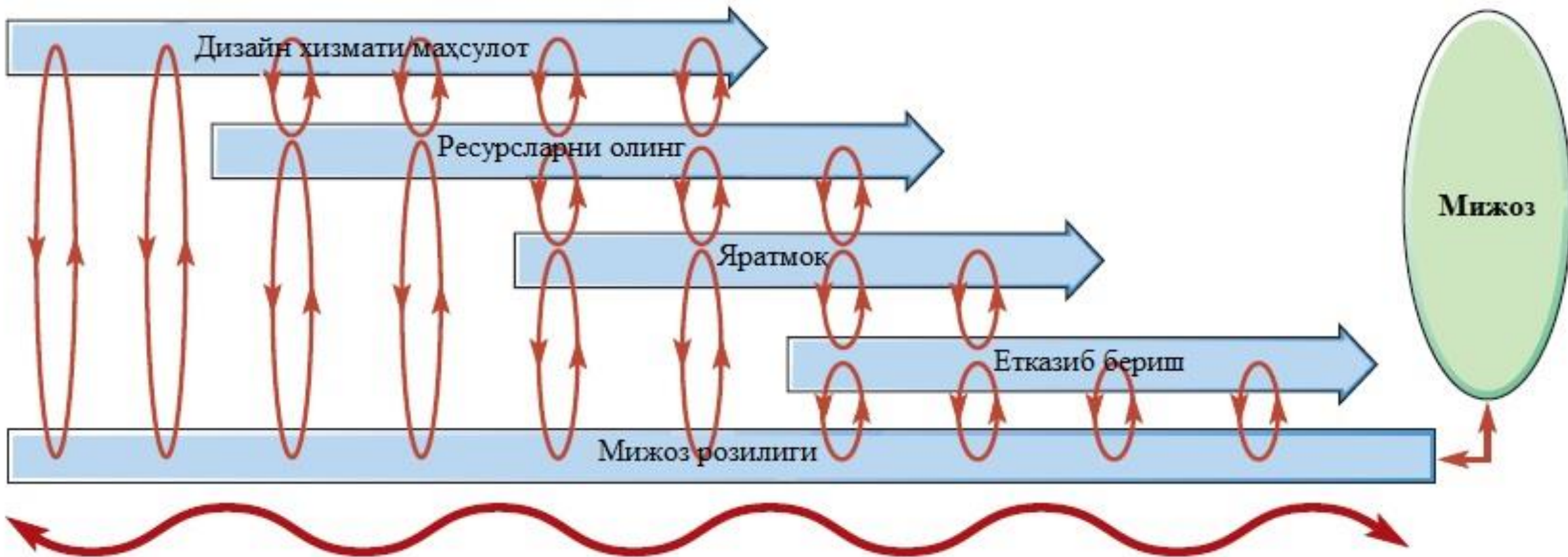
10.2-РАСМ. БОҒЛИҚ ТАЛАБ БОШҚА НАРСАГА БЎЛГАН ТАЛАБДАН КЕЛИБ ЧИҚАДИ, МУСТАҚИЛ ТАЛАБ КЎПРОҚ ТАСОДИФИЙДИР. [6]

Мижоз келиб сўраган тақдирда ҳам юқори тоифали ресторан овқат пиширишни бошламайди. Ушбу иккала ҳолатда ҳам хавф ва маҳсулот ёки хизматнинг тез бузиладиганлиги комбинацияси қатъий буюртмага эга бўлмагунча операцияни товар ёки хизматларни яратишни бошлашга тўсқинлик қилади. Талабга боғлиқ вазиятларда режалаштириш ва назорат қилиш, асосан, талаб юзага келганда операция қандай жавоб бериши кераклиги билан боғлиқ.

Аксинча, баъзи операциялар мустақил талабга боғлиқ. Улар келажакдаги талабни бу талаб қандай бўлишини аниқ билмасдан таъминлашлари керак; ёки режалаштириш ва назорат қилиш терминологиясида улар мижозлар буюртмаларининг қатъий “олдинга кўриниши” га эга эмаслар. Масалан, шиналарни алмаштириш хизмати билан шуғулланадиган Ace Tyres компанияси шиналар захирасини бошқариши керак бўлади. Шу маънода, худди шу вазифа автомобил заводида шиналар захиралари бўйича менежер олдида турган эди. Бироқ, Ace Tyres учун талаб жуда бошқача. У мижозларнинг ҳажмини ҳам, ўзига хос эҳтиёжларини ҳам башорат қила олмайди. У қанча ва қандай турдаги шиналарни захиралаш тўғрисида қарор қабул қилиши керак, бунда талаб прогнозлари ва захирада қолиб кетиш хавфини ҳисобга олган ҳолда. Бу мустақил талабни режалаштириш ва назорат қилишнинг табиатидир. У келажакдаги талаб бўйича “энг яхши тахминлар” қилади, бу талабни қондира оладиган ресурсларни жойлаштиришга ҳаракат қилади ва агар ҳақиқий талаб прогнозга мос келмаса, тезда жавоб беришга ҳаракат қилади.

$\Pi = Д = ?$

10.4-РАСМ. РЕКЛАМА АГЕНТЛИГИ КАБИ БАЪЗИ “ДИЗАЙН, РЕСУРС, ЯРАТИШ ВА БУЮРТМА БЎЙИЧА ЕТКАЗИБ БЕРИШ” ОПЕРАЦИЯЛАРИДАГИ БОСҚИЧЛАР ЎРТАСИДАГИ МУНОСАБАТЛАР ТЕЗ-ТЕЗ МАСЛАҲАТЛАШУВЛАР ВА ОЛДИНДАН АЙТИБ БЎЛМАЙДИГАН ҚАЙТА ИШЛАШ БИЛАН МУРАККАБ БЎЛИШИ МУМКИН. [6]

САВДО ВА ОПЕРАЦИЯЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ (С&ОП)

Анъанавий операцияларни режалаштириш ва бошқариш билан боғлиқ муаммолардан бири шундаки, жараёнда бир нечта функциялар кўпинча мунтазам равишда иштирок этган бўлса-да, ҳар бир функция жуда бошқача мақсадлар тўпламига эга бўлиши мумкин. Масалан, маркетинг даромадларни кўпайтириш ва мижозларга етказиб беришнинг узлуксизлигини таъминлашдан манфаатдор бўлиши мумкин. Операциялар харажатларни минималлаштириш учун босим остида бўлиши мумкин (эҳтимол нисбатан узоқ ва барқарор операцион даражалар орқали эришилади). Молия айланма маблағлар ва инвентарларни камайтиришдан, шунингдек, доимий харажатларни камайтиришдан манфаатдор бўлади. Ва ҳоказо. Бироқ, булар ва муҳандислик ёки инсон ресурсларини бошқариш каби бошқа функцияларга операцияларни режалаштириш қарорлари таъсир қилади ва, эҳтимол, қисман операцияларни режалаштириш жараёнидан олинган натижаларга боғлиқ бўлган ўзларининг режалаштириш жараёнларида иштирок этадилар. Савдо ва операцияларни режалаштириш (С&ОП) биринчи марта режалаштиришнинг муҳим элементи сифатида илгари сурилди, чунки ишлаб чиқариш ресурсларини режалаштириш кенг тарқалган жараёнга айланди.

Эрта ишлаб чиқариш ресурсларини режалаштиришни амалга ошириш кўпинча амалга ошириб бўлмайдиган режалар томонидан бошқариладиган тизим туфайли самарасиз бўлган. Бу С&ОП ҳал қилмоқчи бўлган дилемма. Бу барча тактик режалар бизнеснинг турли функциялари ва компаниянинг узоқ муддатли стратегик режалари билан мос келишини таъминлашга ҳаракат қиладиган режалаштириш жараёни.

Бу 18 ойдан 24 ойгача бўлган вақтни кўриб чиқадиган расмий бизнес жараёни. Бошқача қилиб айтганда, бу фақат қисқа муддатли жараён эмас. Аслида, С&ОП қисқа муддатли ва узок муддатли режалаштиришни интеграциялаш, шунингдек, асосий функцияларни режалаштириш фаолиятини интеграциялаш уриниши сифатида ишлаб чиқилган. Бу жамланган жараён бўлиб, у батафсил фаолият билан шуғулланмайди, балки маҳсулотнинг умумий (кўпинча жамланган) ҳажмига қаратилган. Умуман олганда, бу ҳар ойда содир бўладиган ва анъанавий операцияларни режалаштиришдан кўра кўпроқ юқори бошқарувни ўз ичига олган юқори даражада содир бўладиган жараён. С&ОП ҳам кўплаб номлар билан аталади. Буни интеграциялашган бизнес режалаштириш, интеграциялашган бизнес бошқаруви, интеграциялашган самарадорлик бошқаруви, роллинг бизнесни режалаштириш ва минтақавий бизнес бошқаруви деб аташ мумкин. Шунингдек, баъзи ташкилотлар “С&ОП” иборасини ишлатишда давом этиши таъкидланган, гарчи улар бутунлай бошқача маънони англатиши мумкин.

РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИ НИМА?

Режалаштириш ва назорат қилиш талаб ва таклифни ҳажм, муддат ва сифат жиҳатидан мослаштиришни талаб қилади. Ушбу бобда биз ҳажм ва вақтни режалаштирувчи ва назорат қилувчи тадбирларнинг умумий кўринишига эътибор қаратамиз (китобнинг ушбу қисмининг аксарият қисми ушбу масалалар билан боғлиқ). Бир-бирига ўхшаш тўртта фаолият мавжуд: юклаш, кетма-кетлик, режалаштириш ва мониторинг ва назорат (10.5-расмга қаранг). Ушбу атамалардан фойдаланишда бироз эҳтиёт бўлиш керак. Турли ташкилотлар уларни турли йўллар билан ишлатиши мумкин ва ҳатто минтақадаги дарсликларда турли хил таърифлар қабул қилинади. Мисол учун, баъзи маъмурлар биз режалаштириш ва назорат деб атаган нарсани “операцияларни режалаштириш” деб аташади. Бироқ, режалаштириш ва назорат терминологияси ушбу бобнинг қолган қисмида тасвирланган асосий зояларни тушунишдан кўра камроқ аҳамиятга эга.

10.5-РАСМ. ФАОЛИЯТНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ [6]

10.6-РАСМ. МАВЖУД ҚИММАТЛИ ИШ ВАҚТИНИНГ ҚИСҚАРИШИ. [6]

ЧЕКЛИ ВА ЧЕКСИЗ ЮКЛАШ

Чекланган юклаш - бу ишни белгиланган чегарагача фақат иш марказига (одам, машина ёки эҳтимол бир гуруҳ одамлар ёки машиналар) тақсимлайдиган ёндашув. Бу чегара иш марказининг сиғимини баҳолашдир (юклаш учун мавжуд вақтлар асосида). Ушбу қувватдан юқори ва ундан ортиқ иш қабул қилинмайди. 10.7-расмда биринчи навбатда иш марказларидаги юкнинг сиғим чегарасидан ошиб кетишига йўл қўйилмаслиги кўрсатилган. Чекланган юклаш қуйидаги операциялар учун айниқса долзарбдир:

ЮКНИ ЧЕКЛАШ МУМКИН - МАСАЛАН, УМУМИЙ ТИББИЙ АМАЛИЁТ ЁКИ САРТАРОШХОНА
УЧУН ТАЙИНЛАШ ТИЗИМИНИ ИШГА ТУШИРИШ МУМКИН;

ЮКНИ ЧЕКЛАШ КЕРАК - МАСАЛАН, ХАВФСИЗЛИК НУҚТАИ НАЗАРИДАН САМОЛЁТДА
ФАҚАТ ЧЕКЛАНГАН МИҚДОРДАГИ ОДАМЛАР ВА БАГАЖ ОҒИРЛИГИГА РУХСАТ БЕРИЛАДИ;

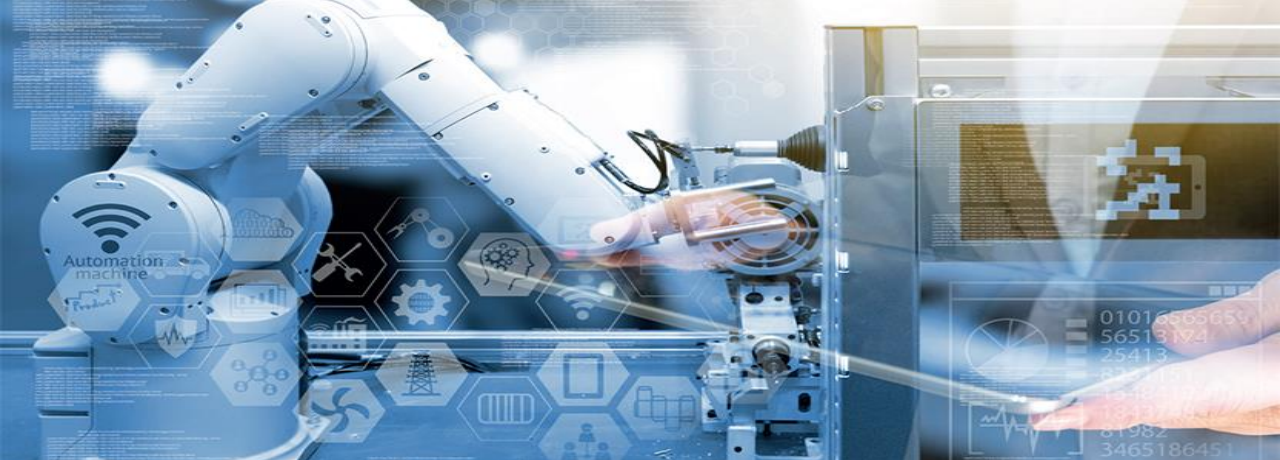
ЮКНИ ЧЕКЛАШ ҚИЙМАТИ ТАҚИҚЛАНГАН ЭМАС - МАСАЛАН,
ИХТИСОСЛАШГАН СПОРТ АВТОМОБИЛЛАРИ ИШЛАБ
ЧИҚАРУВЧИСИДА ЧЕКЛАНГАН БУЮРТМА КИТОБИНИ САҚЛАШ
ХАРАЖАТЛАРИ ТАЛАБГА САЛБИЙ ТАЪСИР КўРСАТМАЙДИ ВА
ҲАТТО УНИ КУЧАЙТИРИШИ МУМКИН.

Чексиз юклаш - бу ишни қабул қилишни чекламайдиган, аксинча, уни энгишга ҳаракат қиладиган юклаш ишига ёндашув. 10.7-расмдаги иккинчи диаграммада ушбу юклаш схемаси тасвирланган, бунда юкни чеклаш учун имкониятлар чекловлари ишлатилмаган, шунинг учун иш аввалроқ тугалланади. Чексиз юклаш қуйидаги операциялар учун тегишли:

ЮКНИ ЧЕКЛАШ МУМКИН ЭМАС - МАСАЛАН, ШИФОХОНАДАГИ БАХЦИЗ ҲОДИСА ВА ФАВҚУЛОДДА ЁРДАМ БЎЛИМИ ЭЪТИБОРГА МУҲТОЖ БЎЛГАНЛАРНИ ҚАЙТАРМАСЛИГИ КЕРАК;

ЮКНИ ЧЕКЛАШНИНГ ҲОЖАТИ ЙЎҚ - МАСАЛАН, ТЕЗ ОВҚАТЛАНИШ ШОҲОБЧАЛАРИ МИЖОЗЛАРНИНГ ТУРЛИ ХИЛ КЕЛИШ ТЕЗЛИГИНИ ЭНГИШ УЧУН СИҒИМНИ ЮҚОРИГА ВА ПАСТГА ТУШИРИШГА МЎЛЖАЛЛАНГАН. БАНД БЎЛГАН ДАВРЛАРДА МИЖОЗЛАР ХИЗМАТ КЎРСАТИШДАН ОЛДИН БИР МУНЧА ВАҚТ НАВБАТГА ТУРИШЛАРИ КЕРАКЛИГИНИ ҚАБУЛ ҚИЛАДИЛАР. АГАР БУ ҲАДДАН ТАШҚАРИ БЎЛМАСА, МИЖОЗЛАР БОШҚА ЖОЙГА БОРМАСЛИГИ МУМКИН;

ЮКНИ ЧЕКЛАШ НАРХИ ЖУДА КАТТА - МАСАЛАН, АГАР ЧАКАНА БАНК МИЖОЗЛАРНИ ЭШИК ОЛДИДА ҚАЙТАРИБ ЮБОРСА, БЕЛГИЛАНГАН РАҚАМ ИЧКАРИДА БЎЛГАНЛИГИ САБАБЛИ, МИЖОЗЛАР ХИЗМАТДАН КАМРОҚ ХУРСАНД БЎЛИШАДИ.

Мураккаб режаслаштириш ва назорат қилиш фаолиятида бир нечта босқичлар мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар бири ҳар хил қувватга эга ва объектларга турли хил аралашмалар киради, масалан, муҳандислик компаниясидаги машинасозлик цехи, чекланган юклаш билан боғлиқ чекловлар юклаш ҳисобларини мураккаблаштиради ва бунга лойиқ эмас. керак бўладиган катта ҳисоблаш кучи.

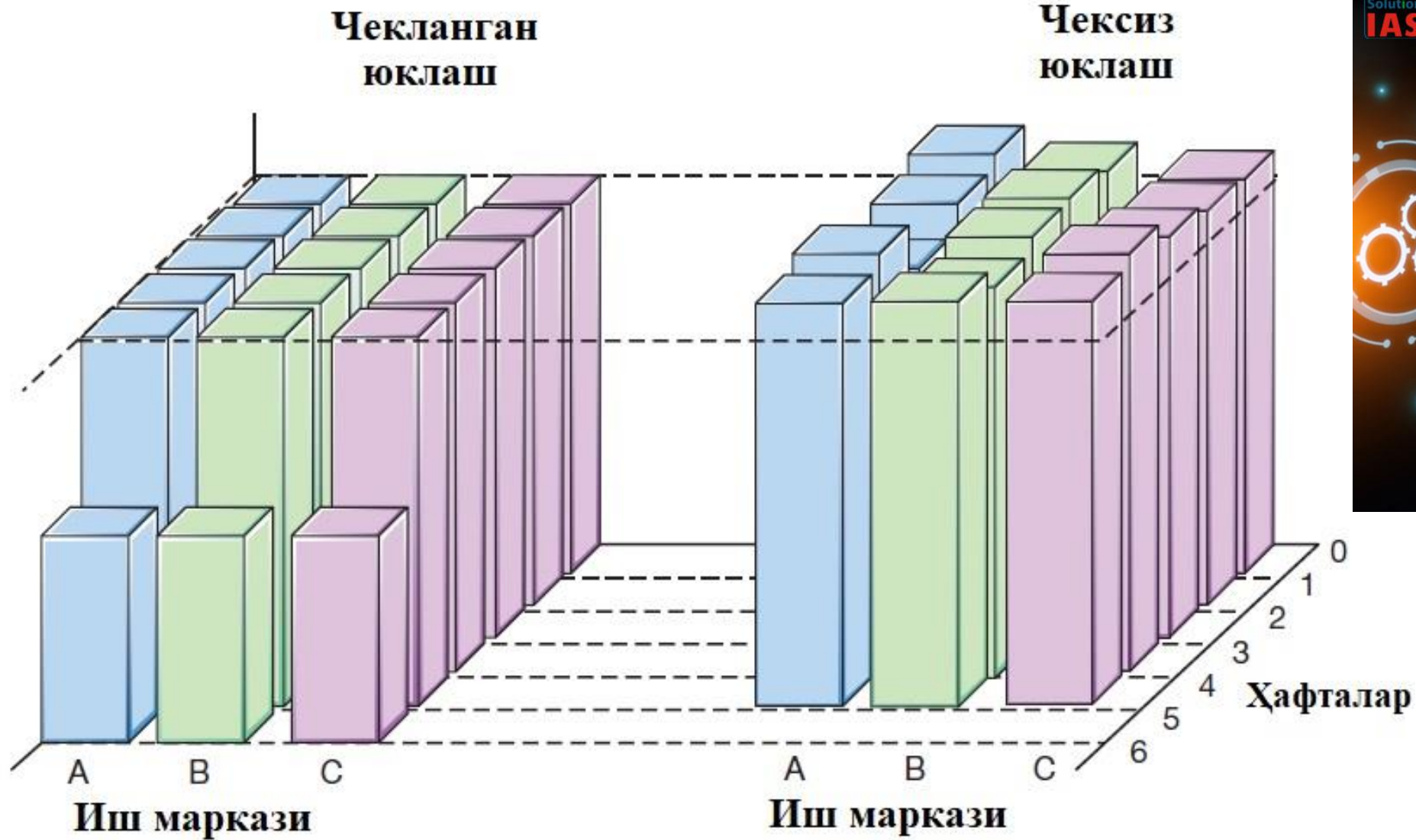
ЖИСМОНИЙ ЧЕКЛОВЛАР

Қайта ишланган маълумотларнинг жисмоний табиати ишининг устуворлигини белгилаши мумкин. Мисол учун, бўёқлар ёки бўёқлардан фойдаланган ҳолда операцияда қуюқ соялардан олдин энгилроқ соялар кетма-кет бўлади. Ҳар бир тўплам тугагандан сўнг, кейинги тўплам учун ранг бироз қораяди. Бунинг сабаби шундаки, рангнинг қоронғилиги фақат ранг аралашмасига қўшилиши мумкин ва ундан олиб ташиланмайди.

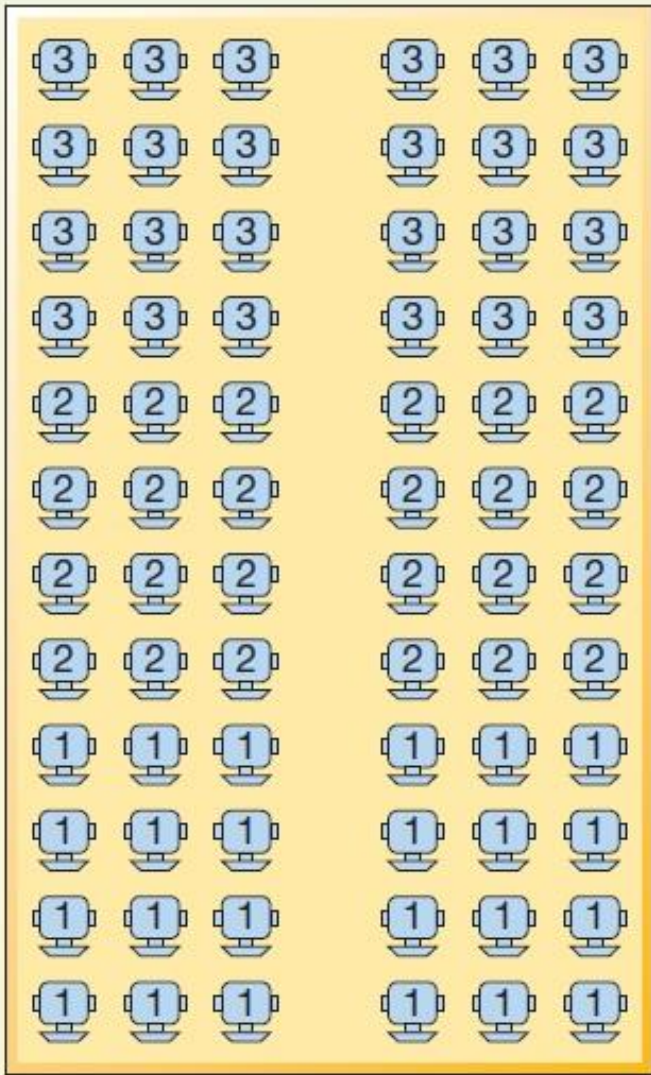
Баъзида операциянинг бир қисмига келадиган ишларнинг аралашмаси ишларга устуворликни белгилаши мумкин. Мисол учун, кийим-кечак ишлаб чиқаришда мато керакли ўлчам ва шаклда кесилганда, ортиқча мато бошқа маҳсулот учун ишлатилмаса, исроф бўлади. Шунинг учун, чиқиндиларни камайтириш учун жисмоний жиҳатдан бир-бирига мос келадиган ишларни биргаликда режаслаштириш мумкин.

“Авиакомпания йўловчиларини кетма-кетлаштириш мумкинми?” қисқа ҳолатда тасвирланган кетма-кетлик масаласи шу турдаги.

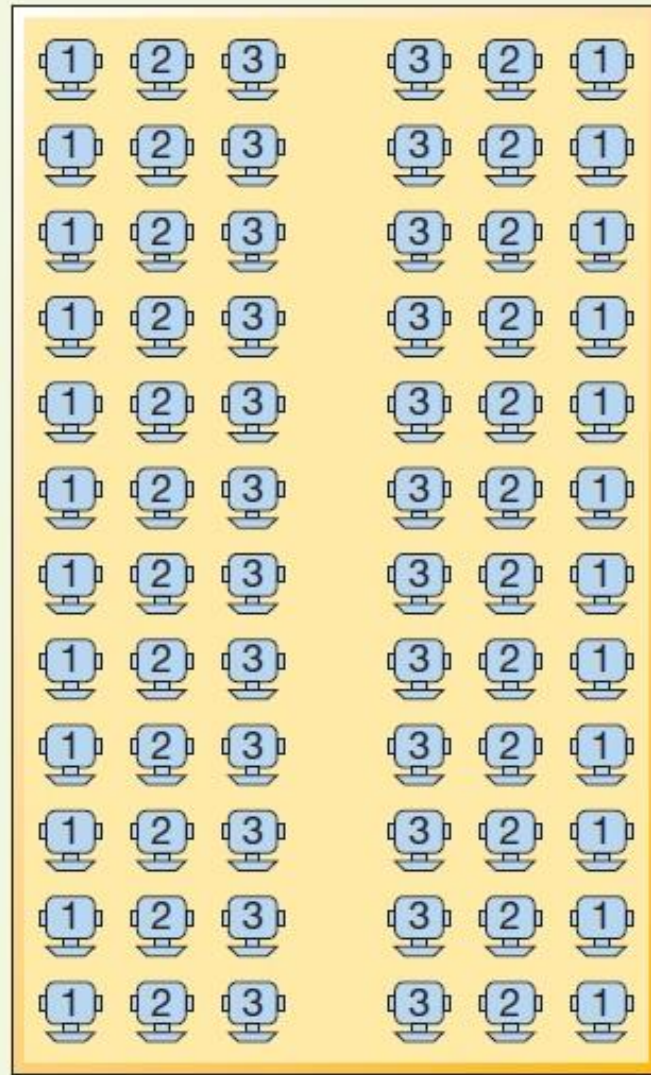

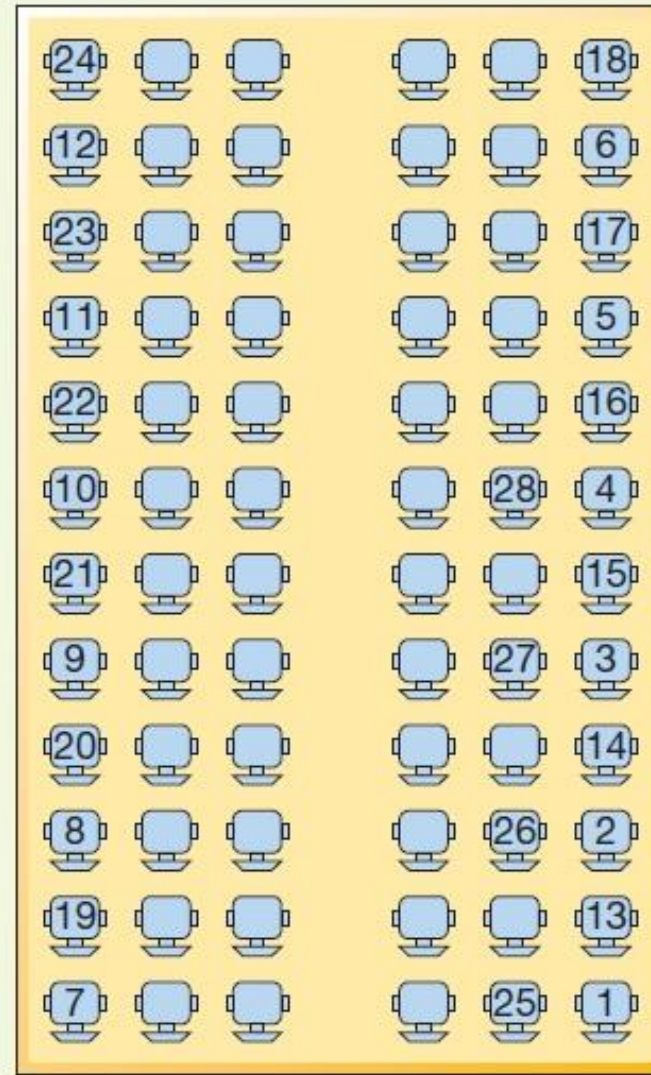
10.7-Расм. Учта А, В ва С иш марказларида ишларнинг чекли ва чексиз юкланиши. Чекланган юклаш ҳар бир марказга юкланишни уларнинг имкониятлари билан чеклайди, гарчи бу иш кечикишини билдирса ҳам. Чексиз юклаш ишларнинг кечикмаслигини таъминлаш учун ҳар бир марказга юклаш уларнинг имкониятларидан ошиб кетишига имкон беради. [6]

Блок (анъанавий) усул

Вилма усули

Стен методи

10.8-РАСМ. ЙЎЛОВЧИЛАРНИ САМОЛЁТГА ЖОЙЛАШТИРИШНИНГ ЭНГ ЯХШИ УСУЛИ. [6]

МИЖОЗ УСТУВОРЛИГИ

Операциялар баъзан миждознинг келиши тартибидан қатъи назар, муҳим ёки хафа бўлган миждоз ёки буюмни бошқалардан олдин “қайта ишлаш” имконини берувчи миждозлар устуворлигидан фойдаланади. Ушбу ёндашув одатда миждозлар базаси эгри бўлган, кичик миждозлар массаси ва бир нечта йирик, жуда муҳим миждозларни ўз ичига олган операциялар томонидан қўлланилади. Баъзи банклар, масалан, муҳим миждозларга устунлик беради. Худди шундай, меҳмонхоналарда шикоят қилувчи миждозлар устувор ҳисобланади, чунки уларнинг шикояти бошқа миждозларнинг идрокига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Яна жиддийроқ бўлсак, фавқулодда хизматлар кўпинча хизмат сўровларининг долзарблигини биринчи ўринга қўйишда ўз қарорларидан фойдаланишлари керак. Мисол учун, 10.2-жадвалда касалхоналарда беморларга устуворлик бериш учун қўлланиладиган оdatий триаж тизими кўрсатилган (“Амалдаги операциялар” мисолига қаранг). Бирок, миждозларнинг устуворлиги кетма-кетлиги, гарчи баъзи миждозларга юқори даражадаги хизмат кўрсатишни таъминласа ҳам, бошқаларга кўрсатилаётган хизматни бузиши мумкин.

Агар муҳим миждозларни қабул қилиш учун иш оқимлари бузилган бўлса, бу операциянинг умумий самарадорлигини пасайтириши мумкин.

А ТРИАЖ УСТУВОРЛИК ШКАЛАСИ (10.2-жадвал) [6]

1	Шошилинч реанимация	Бемор ҳаётини сақлаб қолиш учун зудлик билан даволанишга муҳтож
2	Жуда шошилинч	Ҳаётлари бевосита хавф остида бўлмаган оғир касал ёки жароҳатланган беморлар
3	Шошилинч	Жиддий муаммоларга дучор бўлган беморлар, аммо афтидан барқарор шароитлар
4	Стандарт	Тўғридан-тўғри хавф ёки муаммосиз стандарт ҳолатлар
5	Шошилинч эмас	Вазиятлари ҳақиқий бахциз ҳодисалар ёки фавқулодда вазиятлар бўлмаган беморлар

ТУГАШ САНАСИ (ДД)

Муддати бўйича устуворлик қилиш, ҳар бир иш ҳажмидан ёки ҳар бир миқдорнинг аҳамиятидан қатъи назар, иш этказиб бериш муддати "келиши" бўйича кетма-кетликда бўлишини англатади. Масалан, босиб чиқариш бирлиги каби қўллаб-қувватлаш хизмати кўпинча нусхалар қачон талаб қилинишини сўрайди ва кейин ишни ўша муддатга қараб тартиблайди. Тугатиш санаси кетма-кетлиги одатда этказиб бериш ишончилигини ва ўртача етказиб бериш тезлигини яхшилайди. Бу оптимал маҳсулдорликни таъминламаслиги мумкин, чунки ишларнинг янада самарали кетма-кетлиги умумий харажатларни камайтириши мумкин. Бироқ, иш марказига янги, шошилинч иш келганда, у мослашувчан бўлиши мумкин.

ОХИРГИ КИРГАН, БИРИНЧИ ЧИҚАДИ (ЛИФО)

Охирги кир, биринчи чиқади (ЛИФО) одатда амалий сабабларга кўра танлаб олинган кетма-кетлик усулидир. Мисол учун, лифтни тушириш ЛИФО асосида қулайроқдир, чунки фақат битта кириш ва чиқиш мавжуд. Бироқ, бу адолатли ёндашув эмас. Касалхона клиникаларида беморлар биринчи бўлиб янги келган беморларни кўришса, ғазабланишлари мумкин.

БИРИНЧИ КИРГАН, БИРИНЧИ ЧИҚАДИ (ФИФО)

Баъзи операциялар мижозларга айнан улар келган кетма-кетликда хизмат кўрсатади. Бу биринчи кириш, биринчи чиқиш (ФИФО) ёки баъзан "биринчи келган биринчи хизмат" (ФСФС) деб аталади. Мисол учун, Буюк Британия паспорт идоралари почтани қабул қилади ва уни келган кунга қараб тартиблайди. Улар почта орқали ишлашади, уни кетма-кет очишади ва паспорт аризаларини келиш тартибига кўра кўриб чиқадилар. Мавзу боғларидаги навбатлар шундай лойиҳалаштирилиши мумкинки, битта узун навбат пештахталар қаторига етиб боргунга қадар қабулхона майдони атрофида турсин. Мижозлар навбатнинг олд қисмига этиб келганида, уларга кейинги бепул пештахтада хизмат кўрсатилади.

ЭНГ УЗУН ИШ ВАҚТИ (ЭУИВ)

Операциялар биринчи навбатда ўзларининг энг узун ишларини кетма-кетлаштиришга мажбур бўлишлари мумкин, бу энг узун иш вақти кетма-кетлиги деб аталади. Бу иш марказларини узоқ вақт давомида эгаллашнинг афзаллиги. Бундан фарқли ўлароқ, бир ишдан иккинчисига ўтиш зарурати туфайли, операция орқали ривожланаётган нисбатан кичик ишлар ҳар бир иш марказида вақт олади. Бироқ, энг узун иш вақти кетма-кетлиги фойдаланишни юқори даражада ушлаб турса-да, бу қоида этказиб бериш тезлиги, ишончлилиги ёки мослашувчанлигини ҳисобга олмайди. Дарҳақиқат, у бевосита ушбу ишлаш мақсадларига қарши ишлаши мумкин.

ДАСТЛАБКИ ЭНГ ҚИСҚА ИШ ВАҚТИ (ДЭҚИВ)

Кўпгина операциялар маълум бир босқичда нақд пул билан чекланади. Бундай вазиятларда кетма-кетлик қоидалари биринчи навбатда қисқа ишларни ҳал қилиш учун созланиши мумкин; бу энг қисқа иш вақти кетма-кетлиги дейилади. Нақд пул оқими билан боғлиқ муаммоларни энгиллаштириш учун бу иш ўринларини ҳисоб-китоб қилиш ва тўловни олиш мумкин. Кўпроқ вақт талаб қиладиган катта ишлар бизнесга тез ҳисоб-китоб қилиш имконини бермайди. Агар этказиб беришнинг ўлчов бирлиги иш бўлса, бу этказиб бериш самарадорлигини оширишга таъсир қилади. Бироқ, бу умумий самарадорликка салбий таъсир кўрсатиши ва каттароқ миждозларга хизмат кўрсатишга зарар этказиши мумкин.

КЕТМА-КЕТЛИК ҚОИДАЛАРИНИ БАҲОЛАШ

Ҳар беш ишлаш мақсади ёки уларнинг баъзи бир варианты кетма-кетлик қоидаларининг самарадорлигини баҳолаш учун ишлатилиши мумкин. Бироқ, ишончлилик, тезлик ва харажат мақсадлари айниқса муҳимдир. Масалан, кўпинча қуйидаги самарадорлик мақсадларидан фойдаланилади:

МИЖОЗГА ВАЪДА ҚИЛИНГАН “МУДДАТИ” БИЛАН УЧРАШИШ (ИШОНЧЛИЛИК);

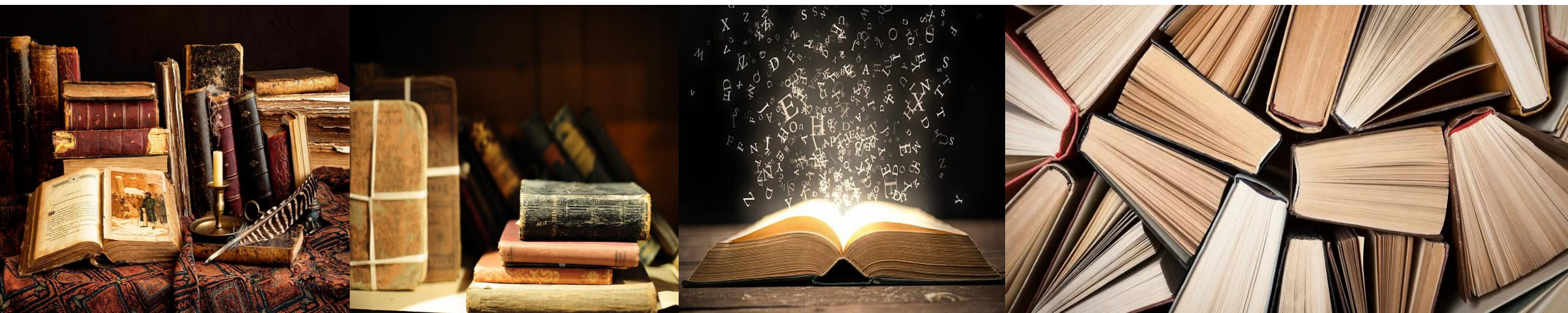
**ИШ ЖАРАЁНИДА САРФЛАНАДИГАН ВАҚТНИ МИНИМАЛЛАШТИРИШ, ШУНИНГДЕК,
“ОҚИМ ВАҚТИ” (ТЕЗЛИК) ДЕБ ҲАМ АТАЛАДИ;**

**ТУГАЛЛАНМАГАН ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЗАХИРАЛАРИНИ МИНИМАЛЛАШТИРИШ
(ХАРАЖАТ ЭЛЕМЕНТИ);**

**ИШ МАРКАЗЛАРИНИНГ БЎШ ВАҚТИНИ
МИНИМАЛЛАШТИРИШ (ХАРАЖАТНИНГ ЯНА БИР ЭЛЕМЕНТИ).**

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Chapman, S.N. (2005) *Fundamentals of Production Planning and Control*, Pearson, Harlow.
2. Goldratt, E.Y. and Cox, J. (1984) *The Goal*, North River Press, Croton-on-Hudson, NY.
3. Kehoe, D.F. and Boughton N.J. (2001) New paradigms in planning and control across manufacturing supply chains – The utilization of Internet technologies, *International Journal of Operations & Production Management*, vol. 21, issue 5/6, 582–593.
4. Pinedo, M.L. (2016) *Scheduling: Theory, Algorithms, and Systems*, 5th edn, Springer, NY
5. Vollmann, T.W., Berry, W.L., Whybark, D.C. and Jacobs, F.R. (2010) *Manufacturing Planning and Control Systems for Supply Chain Management: The Definitive Guide for Professionals*, McGraw Hill Higher Education, New York.
6. Slack, Nigel, and Alistair Brandon-Jones. *Operations Management 9th Edition PDF EBook*, Pearson Education, Limited, 2019. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/undip-ebooks/detail.action?docID=5751937>. Created from undip-ebooks on 2021-07-09 03:07:58.
7. Tapscott, D. and Tapscott, A. (2016) *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin and Other Cryptocurrencies is Changing the World*, Portfolio Penguin, London.

ЭЪТИБОРИНГИЗ УЧУН РАХМАТ

